

HBSC ISKOLAI VALIDÁCIÓS VIZSGÁLAT – KUTATÁSI BESZÁMOLÓ

BEVEZETÉS

Az Iskoláskorú Gyermekek Egészségmagatartása (Health Behaviour in School-aged Children, továbbiakban HBSC) kutatás évtizedek óta vizsgálja a fiatalok iskolai életének különböző aspektusait és az egészség kapcsolatát. Ennek megfelelően a kutatási kérdőívnek régóta részét képezik az iskola kedvelésére, az iskolai feladatokkal kapcsolatos stresszre, a tanárok és osztálytársak észlelt támogatására vonatkozó kérdések. A jóllét szempontjából az iskolai közösség mellett a tágabb kortárs közösséggel való viszony vizsgálata is fontos, ezért az adatgyűjtés erre a területre is kiterjed.

A fiatalok életének jelentős részét az iskolával való kapcsolat teszi ki. A támogató iskolai környezet kedvezően hat az egészséget elősegítő magatartásformákra, az egészségi állapotra és az élettel való elégedettségre, ezzel szemben a kedvezőtlen iskolai légkör egészséget kockáztató magatartásokkal mutat kapcsolatot.

Az iskolai elégedettség negatív összefüggést mutat az egészséget veszélyeztető magatartásformákkal, például a dohányzással, alkoholfogyasztással, marihuána-használattal és a szerencsejátékkal (pl. Vogel és mtsai, 2015; Rossen és mtsai, 2016). Emellett több tanulmány is kimutatta, hogy az alacsony iskolai elégedettség összefügg az alacsonyabb önminősített egészséggel, valamint több pszichoszomatikus tünettől (pl. Joyce és Early, 2014).

Az iskola kedveléséhez hasonlóan az iskolai nyomás, vagy iskolai feladatokkal kapcsolatos stressz is kapcsolatot mutat az egészséget veszélyeztető magatartásformákkal, valamint a gyakoribb egészségügyi panaszokkal (például fejfájás, hasi fájdalom, hátfájás, szédülés) és pszichés tünetekkel, mint a szomorúság, feszültség, idegesség vagy depresszió érzése (Ottova és mtsai, 2012; Cosma és mtsai, 2020).

Az iskolai támogatás – amelyet a tanári és osztálytársi támogatás fogalmában értelmezünk – ezzel ellentétben pozitív egészségügyi kimenetekkel függ össze. A tanári támogatás jobb mentális egészséggel, valamint kedvezőbb szerfogyasztási mutatókkal hozható kapcsolatba (García-Moya és mtsai, 2015; McCarty és mtsai, 2012; Perra és mtsai, 2012). Az osztálytársi támogatás – amely alatt a serdülők által érzékelt elfogadást és segítségnyújtást értjük, amit osztálytársaiktól kapnak – szintén ritkább pszichoszomatikus tünetképzéssel (pl. fejfájás, hasfájás, szédülés) jár együtt (Torsheim és Wold, 2001a).

A kortárs kapcsolatok tekintetében elmondható, hogy az erősen támogató barátságok kevesebb magányérzéssel, szélesebb körű kortársi elfogadottsággal és jobb tanulmányi eredményekkel is összefüggésbe hozhatók (Cavanaugh és Buehler, 2016; Vitoroulis és mtsai, 2012; Espinoza és mtsai, 2014). Bár a kortárscsoportokkal kapcsolatos kutatások sokáig főként azok negatív viselkedésformákat (pl. szerhasználatot) erősítő szerepére koncentráltak, a kortárscsoport egyben olyan közeg is lehet, ahol az önértékelést segítő és egészséges magatartásformák is megerősítést nyernek.

A 2021/2022-es tanév adatfelvételének vonatkozó eredményei nemzetközi összehasonlításban

Hazánkban a tanulók háromnegyede legalább egy kicsit szereti iskoláját, negyedük viszont nem nagyon, vagy egyáltalán nem kedveli azt (Sebestyén és mtsai, 2024). Az életkor előrehaladtával enyhén romló tendencia mutatkozik meg az arányokban, így – bár a középfokú intézményekben kerüléskor látható egy javulás – a legfelsőbb évfolyamon a legalacsonyabb az iskolát nagyon szeretők aránya. Fontos nemi különbség csak az ötödik évfolyamon van, itt sokkal több lány szereti az iskoláját. Az iskola kedvelésének mutatóit nemzetközi viszonylatban tekintve elmondható, hogy a 11, 13 évesek között hazánkban átlagos az iskolát nagyon szeretők aránya, a 15 éveseknél azonban a nemzetközi átlaghoz képest többen szeretik nagyon az iskolájukat (Badura és mtsai, 2024). Az iskolát nem szeretők aránya folyamatosan csökken 2006 óta, melynek hátterében leginkább a fiúk attitűdjének javulása áll (Sebestyén és mtsai, 2024).

Bár a magyar tanulók majdnem kétharmada csak kismértékben érzi nyomasztónak az iskolai feladatokat, körülbelül minden tizedik tanuló számára nagyon megterhelőek az iskolai elvárások, és közöttük másfélszer annyian vannak a lányok, mint a fiúk (Sebestyén és mtsai, 2024). A megterhelés a 11. évfolyamon a legerősebb, a diákok közel felét érinti, míg az általános iskola felső tagozatába kerüléskor ez még csak a tanulók negyedére jellemző. Továbbá 2014 óta meredeken emelkedik azoknak az aránya, akik az iskolai feladatokat kifejezetten nagy teherként élik meg. Mindezen növekedéssel együtt, nemzetközi viszonylatban, hazánkban átlag alatti az iskolát nyomasztónak értékelő tanulók aránya (Badura és mtsai, 2024), és az iskolai nyomás nem függ össze a családok jövedelmi státuszával.

A hazai tanulók egyharmada vélekedik úgy, hogy tanáraik magas szintű támogatást nyújtanak, a lányok azonban kevésbé érzik tanáraik támogatását, mint a fiúk (Sebestyén és mtsai, 2024). A tanárok észlelt támogatása nemzetközi viszonylatban mindhárom vizsgált iskolai korcsoportban alacsonynak mondható, illetve 2014–2022 között csökkent a magas tanári támogatásról beszámoló aránya (Badura és mtsai, 2024; Sebestyén és mtsai, 2024). Az észlelt osztálytársi támogatás az 5. és 9. évfolyamokon kissé magasabb, azonban a kifejezetten magas osztálytársi támogatásról beszámoló tanulók aránya csökkenő tendenciát mutat 2014 óta, jelenleg 40% körüli. A lányok kisebb arányban gondolják, hogy magas szintű támogatás jellemzi az osztályközösséget. Nemzetközi adatokkal összehasonlítva az osztálytársak észlelt támogatása átlag alatti mértékű a magyar diákoknál mindhárom korcsoportban (Badura és mtsai, 2024; Sebestyén és mtsai, 2024).

A hazai diákok 68,5%-a magas szintű kortárstámogatásról számol be. A lányok inkább érzik támogatónak barátaikat, mint a fiúk. A kortárstámogatás összpontszámában évfolyamonként is különbségeket találunk: a kortárstámogatás mértéke 7. osztályban a legalacsonyabb. A magas kortárs-támogatottságról beszámoló diákok aránya szignifikánsan csökkent 2018 és 2022 között, mindemellett nemzetközi összehasonlításban nagyon kedvező a magas kortárs-támogatásról beszámoló diákok aránya minden korcsoportban.

Jelen kutatás háttere

Módszertani szempontból érdemes röviden áttekinteni az iskolára vonatkozó tételek alkalmazásának történetét. Nemcsak a korábbi eredmények, de az alkalmazott kutatási eszközök és módszertani sajátosságok is számos interpretációs és módszertani jellegű kérdést felvetnek, melyek megalapozták kutatási kérdéseinket. Továbbá, eddig nem készült validációs vizsgálat a magyar serdülők körében az iskolai élettel és a kortársakkal kapcsolatos mérőeszközökre vonatkozóan a magyar HBSC kutatás keretein belül.

Az iskola kedveltségét mérő, saját (HBSC) fejlesztésű kérdés 1985 óta változatlan formában szerepel a kérdőívben. Az iskolai nyomás megítélésére vonatkozó tétel 1993-ban került be egy három kérdésből álló teljesítmény-nyomást mérő skálából. Mivel ez az egyetlen tétel, amely kifejezetten az iskolai nyomást célozza, érvényességét több szerző is vitatja (Samdal és Torsheim, 1998; Inchley és mtsai, 2021). A tanárok támogatását mérő skála a HBSC kutatóhálózat saját fejlesztése. Az eredetileg négy tételes változatot a 2001-es adatfelvétel óta háromtételes formában alkalmazzuk, változatlan módon (Inchley és mtsai, 2021). Az osztálytársak támogatását szintén saját fejlesztésű mérőeszkővel vizsgáljuk. Több módosítást követően a jelenlegi háromtételes változat 2009 óta van használatban (Inchley és mtsai, 2021). Az iskolával kapcsolatos tételek számos publikációban megjelentek, és az évek során több országban validációs vizsgálatokon is átestek. A kortárs támogatást a Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS; Zimet és mtsai, 1988) egyik, négy tételből álló alskálájával mérjük, amely a családi és fontos mások által nyújtott támogatással együtt alkotja a teljes 12 tételes kérdőívet. Az alskála megbízhatóságát több vizsgálat is megerősítette (pl. Ramaswamy és mtsai, 2009). Szintén módszertani szempontból kiemeljük, hogy a kortársak és az osztálytársak skála között van átfedés, de csekély mértékű, vagyis a diákok különbözően érzélik a barátok és az osztálytársak támogatását ($r=0,286$, $p<0,001$).

Az iskola kedvelésére és az iskolai stresszre vonatkozó kérdések értelmezése

Az eredményeket tekintve elgondolkodtató, hogy mi állhat az iskolát nem szerető diákok számának folyamatos csökkenése és ezzel párhuzamosan az iskola iránti kedvező attitűd növekedése hátterében egy olyan társadalmi környezetben, amely számos szakértői vélemény szerint alapvetően nem kedvező a közoktatás fejlődése szempontjából (Varga, 2024). Ennek fényében különösen meglepő, hogy a magyar 9. évfolyamos diákok a nemzetközi átlagnál is sokkal nagyon arányban nyilatkoznak arról, hogy nagyon szeretik az iskolájukat. Ráadásul hazánkban úgy emelkedik az iskolához kedvezően viszonyuló diákok aránya, hogy közben az iskolai feladatokat sokkal többen érzik nagyon nyomasztónak.

A tanári-, baráti-, és osztálytársi támogatásra vonatkozó kérdések értelmezése

További, interpretáció szempontjából fontos kérdések, hogy miként értelmezik a diákok a tanárok törődését és elfogadását vizsgáló kérdéseket, illetve mit jelent az elfogadó osztályközösség számukra. Az osztálytársak támogatása az osztályléggör egyfajta mutatója vagy inkább átfedésben van a kortársaktól, barátoktól érkező érzelmi támogatással, ami a serdülő korosztály számára kiemelten fontos?

Kutatási kérdések

A validációs vizsgálat kutatási kérdései a fent megfogalmazott szempontok alapján az alábbiak:

- **Érvényesek-e** a feltett kérdések? Pontosán mérik-e azokat a konstruktumokat, amelyek mérésére fejlesztették őket, annak érdekében, hogy megbízható következtetéseket vonhassunk le a magyar tanulók iskolához való viszonyáról – különösen az iskola, az iskolai nyomás, a barátok, az osztálytársak és a tanárok iránti attitűdök tekintetében?
- Szükséges-e további kérdésekkel pontosítani az iskolai kérdéscsoportot annak érdekében, hogy jobban megértsük az iskolai környezetben és szocializációs szintén belüli kapcsolatrendszerek (pl. támogatás, elvárások) működését és hatásait?

MÓDSZER

Minta

Összesen 32 diákot kérdeztünk meg három iskolában és öt tanulócsoportban. Az iskolákat kényelmi mintavétellel választottuk ki az ott dolgozó iskolapszichológus közreműködésével. A nemi összetétel nagyjából fele-fele volt minden csoportban, a tanulók pontos életkorát nem kérdeztük meg, feltételeztük, hogy az évfolyamoknak megfeleltethető. Valamennyi résztvevő budapesti iskolában tanult. A három iskola egyike a XV. kerületben található általános iskola, a másik egy XII. kerületi általános gimnázium, a szakközépiskola a XI. kerületben van.

Iskolatípus	Fiú	Lány	Összes
Általános Iskola 5. osztály (kb. 11-12 éves)	3	3	6
Általános Iskola 7. osztály (kb. 13-14 éves)	3	3	6
Gimnázium 9. osztály (kb. 15-16 éves)	3	3	6
Gimnázium 11. osztály (kb. 17-18 éves)	4	4	8
Szakközépiskola orientációs 9. osztály (kb. 15-16 éves)	4	2	6
Összesen	17	15	32

Eszköz

A fókuszcsoporthoz tartozó interjú kérdéseit két független szakértő (dr. Jármí Éva, a Hol a Helyem Iskolasz pszichológiai Tanácsadó Központ szakmai vezetője és dr. Arató Nikolett, az ELTE PPK Iskola- és Tanácsadás Pszichológiai Tanszék adjunktusa) dolgozta ki a fókuszcsoporthoz tartozó kérdések ismeretében. A fókuszcsoporthoz tartozó kérdések alapját az eredeti HBSC kérdések szolgáltatták. A szakértők által javasolt kérdéssort, alkalmazkodva a rendelkezésre álló iskolai körülményekhez, a szűk HBSC kutatócsoport lerövidítette, és interjú-vezérfonal formájában véglegesítette. (Lásd Melléklet)

A félig strukturált interjú-kérdések az írásos kérdőív ide vonatkozó tételeinek érthetőségét, jelentését próbálták mélyebben megragadni az egyes életkori csoportok (iskolai osztályok) fejlődépszichológiai sajátosságainak megfelelően, illetve néhány iskolával kapcsolatos jelenségre is rákérdeztek.

Az iskola kedvelése tételhez kapcsolódó fókuszcsoporthoz tartozó felvetett kérdések:

- Hogyan érezték az iskolátok iránt? Mennyire szerettétek az iskolátokat?
- Mi befolyásolja legjobban, hogy szereted-e az iskoládat? Mi jut eszedbe először, amikor az iskolára gondolsz? Ha szereted/nem szereted az iskoládat, miért szereted/nem szereted? Min kellene változtatni, hogy jobban szeresd az iskoládat?
- Magyarországon egyre többen vannak azok a tanulók, akik azt mondják, hogy nagyon szeretik az iskolájukat. Szerintetek miért van ez így, mit jelent ez?
- Mennyire értetek egyet az alábbi állításokkal: azt, hogy szeret-e valaki iskolába járni az befolyásolja jobban,
 - hogy milyen érzésekkel indul az iskolába vs. hogy milyennel jön ki?
 - hogy mennyire menne át egy másik iskolába vs. hogy mennyire érzi jól magát?
 - hogy vannak-e rossz élményei vs. hogy túlsúlyban vannak-e a pozitív dolgok a negatívokkal szemben?
- Másként válaszolnátok arra a kérdésre, hogy „Mennyire szereted az iskoládat,” és „Mennyire vagy elégedett az iskoláddal?”

Az iskolai stressz tételhez kapcsolódó fókuszcsoporthoz tartozó felvetett kérdések:

- Mit jelent számodra az, hogy nyomasztó egy iskolai feladat?
- Mennyire nyomasztanak titeket az iskolai feladatok?
- Mit tükröz, ha egy iskolai feladat nyomasztó?
- Melyik évfolyamokon nyomasztóak leginkább az iskolai feladatok?
- Attól még, hogy szerettétek az iskolát, lehet nyomasztó is? Miért van ez?
- Mi tud még nyomasztó lenni az iskolában a feladatokon kívül? Fel tudtok sorolni néhány dolgot nekünk?
- Vajon miért vannak egyre többen azok a diákok, akik nyomasztónak tartják az iskolai feladatokat?

A tanárok észlelt támogatása skálához kapcsolódó fókuszcsoportban feltett kérdések:

- Támogatás: Milyen a támogató tanár? Honnan lehet tudni, hogy egy tanár támogató? Mi a támogatás ellentéte?
- Törődés: Miből érzitek, ha egy tanárotok törődik veletek?
- Bizalom: Mit jelent az, hogy megbízik egy tanárban? Mitől függ, hogy megbízik-e egy tanárban?
- Ki a jó tanár?
- Mi alapján alkottatok ítéletet? Ha a tanárok között nagy különbségek vannak, akkor hogy alkottok egy darab „tanárok” értékelést?
- Mi a különbség a tanár-diák viszonyban fiúk és lányok között?

A osztálytársak észlelt támogatása skálához kapcsolódó fókuszcsoportban feltett kérdések:

- Mennyire szívesen van együtt az osztályotok? Mennyire összetartó az osztályotok? Mi a jele annak, hogy szívesen vannak együtt?
- Mit jelent az, hogy elfogadnak az osztálytársaid?
- Előfordul-e hogy valaki nehezebben tud beilleszkedni egy osztályba, aki kicsit más, mint a többiek? Vannak-e klikkek, akik szívesebben vannak egymással, mint másokkal az osztályban?
- Mennyiben változtatna a kérdéseken, ha benne lenne a „velem” szó is? Szerintetek mit jelent, ha egy diákot az osztálytársai érzelmileg támogatnak? Hogy viselkednek vele?

A kortárstámogatás alskálához kapcsolódó fókuszcsoportban feltett kérdések:

- Van-e barátotok van az osztályotokban? Hány barátotok van az osztályban?
- Van-e barátotok az iskolában? És az iskolán kívül? Ők honnan barátotok?
- Mi a különbözteti meg szerintetek az osztálytársat és a barátot? Soroljatok fel néhány ilyen!
- Mit gondoltok: egy barát vagy kevés barát is meg tud adni mindent, vagy minél több barátod van, annál jobb? Milyen egy támogató jó barát? Hogy tudják támogatni egymást a barátok?
- Mennyire tudjátok a barátaitokkal megosztani a problémáitokat, bánatokat, vagy éppen az örömeiteket? Mitől függ ez? Honnan tudod, mikor fordulhatsz ezekkel hozzájuk?

Eljárás

Az adatfelvételt a 2024/2025-ös tanév tavaszi félévének májusában és júniusában végeztük. Először az iskolapszichológusokkal és pedagógussal vettük fel a kapcsolatot, akik számára részletesen elmagyaráztuk a fókuszcsoportok célját, várható menetét, továbbá segítséget kértünk a szervezési feladatokban. Ezek a következők voltak: az iskolaigazgató tájékoztatása, írásos jóváhagyásának beszerzése, az osztályfőnökök tájékoztatása, a fókuszcsoporton résztvevő diákok kiválasztása (önkéntes jelentkezés alapján), a szülői tájékoztatók és beleegyezők kiküldése és az aláírt tájékoztatók begyűjtése, a beszélgetés előkészítése. Az adatfelvételben csak olyan tanuló vett részt, akinek szülei és saját maga is, aktív beleegyezés

során, írásban hozzájárult ehhez. A beszélgetésekre iskolai környezetben került sor, egy 45-60 perces foglalkozás keretében. Minden csoportban két szakértő dolgozott, az általános iskolában és a gimnáziumban a HBSC kutatócsoport egy tagja és az iskolapszichológus, a szakközépiskolai osztályban pedig a HBSC kutatócsoport két tagja. Az egyik tag moderálta a fókuszcsoportot, a másik jegyzetelt. Kizárólag írásos dokumentáció készült az adatfelvételtől.

A fókuszcsoport elején próbáltunk megfelelő rapportot kialakítani a diákokkal, elmagyaráztuk a kutatás célját, a beszélgetés menetét. A beszélgetésvezetéshez általános megfontolásként az tartottuk szem előtt, hogy a kérdéseknél példákat csak akkor említsünk, ha a diákoknak maguktól nem jut (további) válasz eszükbe, illetve mindenhol igazítsuk a nyelvezetet a tanulók életkorához, szóhasználatához és beszédstílusához. Amennyiben a felmerült egy fontos szempont, vélemény, akkor arra rákérdeztünk, még akkor is, ha eredetileg nem szerepelt az interjú-vezérfonalban. A beszélgetés elején megmutattuk a diákoknak a HBSC kérdőívben szereplő iskolai kérdéseket, és megkértük őket arra, hogy név nélkül, kizárólag saját maguknak válaszoljanak azokra. Mivel a cél az volt, hogy a kérdésekről beszélgessünk, úgy ítéltük meg, hogy a személyes (akár csak gondolatbeli) válaszadás előzetesen segíti a megértést és a reflexiót.

Adatelemezés és feldolgozás

A kvalitatív adatok feldolgozását a tematikus elemzés módszerével végeztük (Braun és Clarke, 2006). A tematikus elemzés az adatok mintázódásának azonosítására, elemzésére és leírására szolgáló módszer. Az elemzés hat lépésből áll, melyek azonban nem feltétlen lineáris, inkább rekurzív módon következnek. A fókuszcsoport-beszélgetések teljes szöveges leiratait többlépcsős kódolási folyamat segítségével elemeztük. A jegyzőkönyvek alapegységei a tanulók által megfogalmazott idézetek, mondatok voltak. Ezeket egy jelentésbe kódoltuk, majd a hasonló témájú kódokat további, nagyobb egységet jelentő témákba szerveztük. A jelen kutatásnak nem célja, hogy az eredményeket nem, évfolyam, iskolatípus szerint összehasonlítsa, az eredményeket összesítetten elemezzük.

Etikai engedély

A kutatás etikai engedélyét az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karának Etikai Bizottságához nyújtottuk be, ahol a kutatási tervet és az adatkezelési eljárásokat elbírálták és jóváhagyták (engedélyszám: ELTE PPK KEB 2025/214). A vizsgálatot, illetve annak szervezését kizárólag a bizottság engedélyének birtokában kezdtük meg.

EREDMÉNYEK

A tematikus elemzés módszerét alkalmazva az alábbi témák körvonalazódtak a beszélgetések alapján (lásd 1. sz. melléklet):

- Iskola iránti attitűd és ahhoz kapcsolódó érzések, gondolatok (pl. tanárok, közösség, iskolai szabályok)
- Magyarázatok az iskola iránti attitűd változásaira
- Nyomasztó dolgok, stressz az iskolában

- A jó tanár jellemzői
- A tanári támogatás határai
- Fiúk-lányok közötti bánásmód különbségei
- Osztály, összetartás, klikkek, kirekesztés
- Kortárstámogatás, barátságok jellemzői (osztálytárs-barát átfedés)

Az iskola kedvelése

A *„Hogyan érzel az iskolád iránt?”* kérdés vélhetően elsődlegesen nem az iskolai oktatás minőségét méri, hanem egy komplex érzelmi attitűdöt ragad meg, amelyet elsősorban a kortárskapcsolatokra, másodsorban a tanári bánásmódra, valamint az iskolára, mint fizikai környezetre vonatkozik. Minden korosztály és iskolatípus esetében az iskola kedvelése az ottani légkörre, az osztályközösség hangulatára, az iskolában megélt biztonságérzetre, elfogadottságra vonatkozik. Az oktatási tartalom, a tananyag, az oktatási rendszer értékelése semmilyen módon nem képezi részét az iskola értékelésének.

A fiatalabb tanulók egyszerűbben, kevésbé elvontan, főként konkrét élmények alapján fogalmaznak (pl. *„van barátom”, „a tanár segít”*). Válaszaikban az iskolai közérzet, baráti kapcsolatok, illetve a tanárokhoz fűződő viszony dominál, vagyis az emberi kapcsolatok minősége a döntő szempont. Például egy ötödikes tanuló azt emelte ki: *„Ha van barátod, maradsz.”* Egy másik tanuló pedig azt mondta: *„Ha bántottak, nem szeretsz jönni másnap.”* A tanári támogatás és a félelem szintén megjelent: *„Dolgozat, felelés, félelem a rossz jegytől.”* *„Tanárok kivételeznek – pozitívan vagy negatívan.”*

A hetedikesek válaszai árnyaltabbak, részletesebbek és fogalmilag pontosabbak voltak, azonban tartalmilag ugyanazokat a fő élménydimenziókat említették, mint az ötödikesek. Egy tanuló például azt mondta: *„Néha nyomasztó a sok lecke és a dolgozatok miatt a stressz, de mégis szeretek járni, mert itt vannak a barátaim, és ez tart itt.”* Másvalaki a tanári hozzáállást hangsúlyozta: *„Nem érted, kevés idő, sok feladat – ez stressz körforgás.”*

A középiskolások is elsősorban a közösség jelentőségét hangsúlyozzák az iskolai iránti viszonyban, azonban összetettebben gondolkodnak az iskoláról. Az a szempont is megjelent, hogy iskolába muszáj járni, így az iskolához való kötődés mérése értelmetlen (*„Azért vagyok itt, mert kötelező!”*). Olyan diák is akadt, aki úgy vélte, hogy a kötődésben az iskola közelsége is szerepet játszik (*„nem mindegy, hogy valaki átjön a szomszédból vagy órákig utazik”*).

Arra a kérdésre, hogy miért vannak többen most, akik szeretik az iskolájukat, a felsőbb iskolába járó diákcsoportok azt válaszolták, hogy valójában *„a közösséghez kötődnek jobban”,* illetve *„egyre kedvesebb tanárok vannak, tudják, hogy a tanulók szoronganak, szeretettel bánnak velük, nem csesztetik őket”*. A középiskolás tanulók elismerik, hogy *„a tanárok hozzáállása nagyon sokat változott, igyekeznek jobban megérteni a diákokat, igazodni az igényeikhez”*. A gimnazisták megfogalmazták, hogy szerintük romlik az oktatás színvonala Magyarországon, és ebben a nehéz helyzetben a tanárok és diákok összetartóbbá váltak, és a diákok rájöttek arra, hogy a *“tanárok jót akarnak”*. Ezt a gondolatot kicsit tovább folytatva, a szakközépiskolai

csoportban az is elhangzott, hogy a diákok visszahúzódnak lettek, csak az iskolában van társaságuk, az emberek nehezebben ismerkednek, ezért az iskola jelentősége növekszik. Azt is előrevetítették, hogy tanárhiány miatt csökkenni fog az iskolát szeretők aránya. Egy diák szerint előfordulhat, hogy az iskola kedvelésének növekedése valójában egy kutatási „melléktermék”, mert a covid után többen mondhatták, hogy szeretik az iskolát, a járvány után ugyanis „kevesebben utálták az iskolát”.

Nyelvi–módszertani szempontból a diákok megfogalmazták, hogy tulajdonképpen a kérdés megválaszolásához nincs viszonyítási alapjuk, esetleg a korábbi iskolájukkal tudják a jelenlegit összevetni. Akinek korábban volt rossz tapasztalata, könnyebben meg tudja válaszolni ezt a kérdést (pl. *„a korábbi iskolámban például nem lehetett a tanárokkal jól beszélgetni”*). Mivel a tanulók úgy vélik, hogy iskolába járni nem választás (*„senki nem mond olyat, hogy szeret iskolába járni”*), ezért a válaszopciókban szereplő „szeretem” kifejezést helyett a „kedvelem” jobban tükrözné a megélésüket.

Vizsgáltuk az iskola szeretete, kedvelése, illetve az iskolával való elégedettség közti különbségeket is. Ezzel kapcsolatban a diákok megfogalmazták, hogy a kettő teljesen mást jelent. Ha az iskolával való elégedettség lenne a kérdés, akkor a tanítás menete, a tananyag és az iskola általános állapota, például az épület, eszközök, körülmények kerülnének a fókuszba. Mivel más fogalmak, az is előfordulhat, hogy valaki szereti az iskoláját, és mégsem elégedett vele vagy éppen fordítva. Elhangzott olyan javaslat is, hogy ötfokú skálából nehéz eldönteni, talán kellene még egy válaszopció.

Következtetésünk, hogy a „Hogyan érzel az iskolád iránt?” kérdés valid módon ragadja meg az iskolai élmények érzelmi és szociális összetevőit – a különbség leginkább az életkori kifejezőmódban jelenik meg, nem a tartalomban. Ugyanakkor az iskolarendszer teljesítményéről ez a kérdés nem ad információt, az iskola kedvelése nem az oktatás szakmai színvonalát tükrözi, hanem az ott megélt emberi kapcsolatokat (elsősorban kortársak, másodsorban tanárok) és érzelmi biztonságot.

Iskolai stressz

Az iskolai feladatokkal kapcsolatos stressz kérdés kapcsán a diákok hamar megfélekeznek arról, hogy a kérdés kifejezetten az iskolai feladatokra vonatkozik, és a teljes iskolai környezet vonatkozásában válaszolnak a kérdéseinkre. Majdnem minden csoportban elhangzik, hogy nyomasztó lehet az iskolai élet számos vonatkozása, például egy adott óra vagy tanár, bizonyos elvárások, vagy maga a környezet. Visszajelzik, hogy jó lenne, ha a kérdés pontosítaná, hogy mire gondolunk.

Több diák is kiemeli, hogy a matematikát nyomasztónak, nehéznek tartja (*„Matek az nyomasztó”*). Más diákok még egyéb tantárgyakat is megneveznek (magyar, angol). A gimnazisták kiemelik azt, hogy minden, ami értékelést, jegyet von maga után az nyomasztó (dolgozat, beadandó, határidő). A középiskolások nemcsak a jegyek miatt aggódnak, hanem azért is, hogy a tanár mit fog gondolni róluk, esetleg elveszti a hitét a diákban. Azt is

megfogalmazzák, hogy úgy érzik, sokrétűek az elvárások, ezért elfáradnak. Gimnazisták (és csak ők) beszámolnak arról, hogy nagyon soknak érzik a számonkérés mennyiségét (hetente 6-7 dolgozatot is írnak olykor), illetve időnként nagyon sok a házi feladat. A dolgozatok ütemezését a pedagógusok nem egyeztetik, és a Krétában sem feltétlenül jelenik meg. Gyakori probléma az is, hogy nem mondják meg mit fognak kérdezni a dolgozatban, illetve milyen anyagokat kell használni a felkészüléshez, vagy mi a beadási határidő. Ez azért is nehéz, mert sokszor nem használják a tankönyveket (mivel azok nem túl jók). Az iskolában megfogalmaznak szabályokat, amiket a diákoknak be kell tartani, de sok esetben a tanárok nem tartják be azokat. Ha például a bejelentett dolgozatot nem írják meg valami miatt, akkor kiesik a fejéből az egész, és újra kell tanulni. Nyomasztó tehát az is, ha felesleges dolgokkal töltik az időt, felesleges dolgokat tanulnak meg. A gimnazisták szerint a fiatalokra többszörös elvárás-rendszerek nehezednek, például. tanulás, sportolás, házimunka, és a tanulási idő a családdal, alvással töltött időből megy el, vagy reggel a villamoson is tanulni kell. Van, aki úgy fogalmazott *„maga az élet elég nyomasztó”* és többen aggódnak a jövő miatt is. Előfordulhat, hogy az a stressz forrása, hogy *„a tanár hangulata labilis, és épp rossz napja van, pedig ugyanezt egy diáktól nem fogadják el, nem veszik figyelembe”*.

Ha valami nyomasztó, akkor az kihat mindenre (fizikai és mentális életre), *„az ember nem tud aludni, éjszaka is felkel, benne van az a stressz, hogy valamit el kell intézni”*. Néhány diák szerint a sírás is kerületi ilyenkor az embert. A fiatalok azzal is szembesülnek, hogy *„olyan nincs, hogy semmit nem kell csinálni”*, pedig szükségük lenne ilyen időszakokra is, például hogy iskola után másról is beszéljessenek. A középiskolások azonban azt is hozzátesszik, hogy *a „stressz motiváló is lehet”*.

Ugyanakkor az iskolában nemcsak a feladatok lehetnek nyomasztóak, hanem közösségi történések is (pl. *„ha a másik osztály kimegy az udvarra, minket nem engednek ki, ha nem egyformán bánnak az osztályokkal”*, öltözködés miatti nyomás), a deviáns viselkedés (pl. *„bicska, fű, cigi”*; *„nem büntetik meg azokat, akik rosszat csinálnak”*), a bántalmazás és az is, hogy elveszik a telefont.

Az iskolai stressz és az iskola kedvelése nem egymást kizáró jelenségek: *„az iskolát lehet úgy is szeretni, hogy közben nyomasztó, néha nevetünk is azon, hogy mennyire nyomasztó”*, illetve számos olyan dolog van, amit szeretnek a nyomás ellenére, például kirándulás vagy témahét. Az ötödik osztályosok szerint, ez az évfolyam a legnehezebb, de az első is nehéz volt: olvasni, beilleszkedni, mindig a páratlan évek a legnehezebbek.

A tanulók szerint bizonyos esetekben a szülőknek is vannak magas elvárásai, de jellemzően nem büntetik meg őket rossz jegy esetén (*„esetleg hegyi beszédet mondanak”*). Összességében nem érzékelhető, hogy a szülőknek jelentős befolyása lenne a diákok által megélt iskolai stresszre. A gimnazisták úgy fogalmaznak, hogy inkább saját maguk elvárásainak nem tudnak olykor megfelelni. A szakközépiskolás és gimnazista diákok is hivatkoztak a finn és japán oktatási rendszerekre, mint jó gyakorlatokra. Ami miatt az iskolai terhelés egyre nyomasztóbbá válik, az a diákok szerint az, hogy nem elég jól magyarázzák el nekik az anyagot.

Nyelvi-módszertani szempontból megemlítjük, hogy a tanulók jól értik ezt a kérdést, megfelelően tudják önmagukra vonatkoztatni. További következtetések?

Tanári támogatás

Az iskolai közegben a tanárok viselkedése, bánásmódja nemcsak az oktatás minőségét befolyásolja, hanem jelentős hatással van a tanulók érzelmi biztonságára, motivációjára és az iskolához való kötődésükre is. A különböző életkori csoportok eltérő szinten és módon érzékelik és értelmezik ezt a támogatást. Míg az ötödikes tanulók tanáraikat inkább érzelmi szempontból értékelik, közvetlen, személyes segítségnyújtásként és védelemként tapasztalják meg a tanári támogatást. Ebben a korcsoportban a legfontosabb a diákok számára, hogy a tanár *„segítőkész”, „megért minket”, „megvéd”, és „jó jegyet ad”*. Ez mutatja, hogy az alsósoknál/fiatalabbaknál? a tanár szerepe több, mint tanító: egyben támogató, bizalmi személy, akire számíthatnak, ha baj van, vagy ha nem mennek jól a dolgok. Ugyanakkor kiemelik a félelmet is a *„nagyszájú igazgatóskodik”* és *„befenyítés”* jellegű megnyilvánulások miatt, ami a stressz és a szorongás forrása lehet.

Az idősebb általános iskolások már árnyaltabb, komplexebb nézőpontból szemlélik a tanár-diák kapcsolatokat, és nagyobb hangsúlyt fektetnek az igazságosságra, a bizalomra és a kommunikáció minőségére. A *„nem kivételez”* és *„egységes bánásmód”* kiemelése arra utal, hogy fontos számukra a méltányosság, ami valószínűleg a növekvő társas tudatosságnak köszönhető. A *„meghallgat”, „őszintén elmondhatunk bármit”, „bármiről lehet vele beszélni”* kifejezések a bizalom és nyitottság igényét jelzik.

A középiskolába járó diákok a tanári törődésnek nemcsak nevelési, hanem oktatási aspektust is tulajdonítanak, vagyis a jó tanár ebből a szempontból a jobb teljesítményhez is hozzájárul (*„a jó tanár felkészít versenyre, elmagyarázza többször is az anyagot, hiányzóknak ad javítási alkalmat”*). Mindemellett jobban tudnak a pedagógus szempontjaival is azonosulni, és megfogalmazzák, hogy a törődésnek is vannak korlátai (*„a tanár nem tud mindenkivel törődni”*). A gimnazistáknál megjelent az a szempont is, hogy ennek a kapcsolatnak nem szabad átlépni a határait, illetve az is, hogy nem szabad túl lazának lennie, mert akkor elkallódik az osztály. Szintén az idősebb diákok hangsúlyozták, hogy a jó tanár kedves és szimpatikus, szokott mosolyogni, érdeklődik a diákok iskolán túli élete iránt is. A tanárok törődése abban is megnyilvánul, hogy észreveszik, ha valamelyik diák le van maradva. A gimnáziumba járók úgy jellemzik a jó tanárt, mint aki képes kilépni az fölérendeltségi viszonyból, vitaképes félként tekint a tanulókra és nem akarja a hatalmát irányításra, félelemkeltésre használni. Az viszont gondot okoz, ha egy tanár tartósan nem elérhető, például szünetben.

A diákok megfogalmazzák tanárok közötti különbségeket is, például *„lányokkal kedvesebbek, fiúkkal keményebbek”,* és *„tanároknak van kedvencük”,* ami a tanár-diák viszony komplexitását tükrözi.

Nyelvi-módszertani szempontból vizsgáltuk a megfogalmazások pontosságát is. A törődés és támogatás kifejezéseket nem könnyű elkülöníteni, de inkább a támogatás vonatkoztatható a tanár-diák viszonyra és a tanulmányi eredménnyel kapcsolatos (a törődés inkább személyesebb jellegű és a családi kapcsolatokra vonatkozik). A teljes skálával kapcsolatban a diákok azt jelezték vissza, hogy amennyiben van egy olyan tanáruk, akivel nagyon rossz viszonyban vannak, az az összes tanár megítélését rossz irányba mozdítja el („*ha van egy rossz tanár, az elviszi az egészet*”). Az is megnehezíti a pontos válaszadást, hogy van olyan tanár, akit nagyon kevésbé ismernek, mert csak egy órájuk van vele hetente.

Kortárskapcsolatok és osztályközösség viszonya

A vizsgálat alapján az iskolai élmények szempontjából a barátságok és az osztályközösség két, egymással szorosan összefüggő, de eltérő minőségű és funkciójú kapcsolati dimenzióként jelennek meg a tanulók élményvilágában. A résztvevők válaszaiban ezek nem azonos fogalomként szerepelnek, hanem kiegészítő és néha kompenzáló szerepkörben.

Az osztályközösség a tanulók számára azt a tágabb csoportot jelenti, amelyhez tartoznak, amelyhez viszonyulnak, és amelynek légköre nagyban befolyásolja az iskolai közérzetüket. Ennek megítélése erősen függ attól, hogy az adott osztályban mennyire jellemző az elfogadás, a kirekesztés, a csúfolódás vagy a belső konfliktusok. Az 5. osztályos tanulók körében több esetben megjelent az elutasítás élménye (pl. „*Beárujuk egymást, gyűlöljük egymást.*”, „*Klikkek vannak. Ha valaki kicsit más, azt elítélik: dagadt, sovány, csúnya, kurva, smink...*”). Ezzel szemben a 7. osztályos tanulók már inkább a közös célok mentén szerveződő, alkalmi összetartásról számoltak be („*Ha ki akarunk idegelni egy tanárt, akkor tudunk összetartani*”). A diákok nagy része az osztályszintű közös élményeket (pl. kirándulás, témahét) is hangsúlyozta. Szinte minden diák megfogalmazta, hogy van olyan osztálytársa, aki egyben a barátja is. A beszámolók alapján úgy tűnik, hogy az osztályközösségek idővel sokat érnek, és a nagyobb összetartás felé haladnak. Bár a középiskolások is beszámolnak klikkekről, kívülállókról, de a klikkek, csoportok egymás mellett megférnek, és közösségüket alapvetően összetartónak értékelték. Így előfordulhat az is, hogy vannak olyan osztálytársak is, akikkel nagyon ritka az interakció („*nem kell egymást feltétlenül szeretni, csak tudomásul venni, hogy neki is joga van itt lenni*”). Az elfogadást leginkább úgy értelmezik, hogy nem szakálnak egy olyan osztálytársukat, akinek a viselkedése pedig nem tetszik, képesek negligálni a zavaró viselkedést. Az elfogadásnak továbbá az is része, hogy tudják ki miben jó, mik az erősségei és tudják, hogy mindenki más valamiben, és ez így jó.

A baráti kapcsolatok ezzel szemben mélyebb, személyesebb kötődéseket jelentenek. A tanulók szerint a barát az, aki mindig elérhető („*Felveszi éjjélkor is a telefont*”), támogatást, vigaszt nyújt („*Megvigasztal, ha rossz egy dogám*”), jól ismer („*Tudja az élettörténetedet*”, „*Titkot rá lehet bízni*”). Fontos szempont még a barátságban, hogy sok időt töltenek együtt, sokat beszélgetnek („*Együtt vagyunk, együtt hülyéskedünk*”), és praktikus dolgokban is segítenek egymásnak („*Ad vizet meg kaját*”, „*Ajándékot ad*”), illetve közös az érdeklődési kör. A diákok világosan tudnak különbséget tenni a barátság szintjei között, például barát, haver, ismerős. A barátságok nem mennyiségi szempontból fontosak: „*Kevés barát is elég – nem kell sok, csak igazi*”. Nemcsak az osztályban akad barát, hanem régi iskolában, edzésen, egyesületben, táborban vagy éppen az interneten, de az osztálytársaknak előnyük van a

barátsággá alakulás terén, mert több időt töltenek együtt, jobban megismerik egymást. Ugyanakkor, az igazi barátságnak az is feltétele a gimnazisták szerint, hogy valaki jóban legyen önmagával. A barátság érzelmi biztonságot, őszinte kommunikációt és kölcsönös törődést jelent számukra, függetlenül az osztály légkörétől. Ez különösen fontos akkor, ha az osztályközösség nem támogató: ilyenkor a barátok válnak a legfontosabb pszichológiai védőhálónak.

Nyelvi-módszertani szempontból nehéz a kérdést egy teljes osztályra (pl. 30 diákra) értelmezni. Az is zavart okoz az első tételnél („Osztálytársaim többsége segítőkész”), hogy ezt egy adott diák viszonylatában kell értelmezni, vagy általában. Olyan vélemény is volt, hogy a kérdőívben az lenne a korrekt, ha egyenként lehetne megítélni az osztálytársakat. Olykor nehéz ítéletet hozni, mert lehet átlagolni is, illetve ha a többség elfogadó, akkor aszerint pozitív ítéletet fog hozni, de ha *„sokan beszólogatnak, akkor mást jelölnek”*.

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS JAVASLATOK

A fókuszcsoportokon elhangzottakból kiderül, hogy az iskola kedvelése kérdés az ott megélt emberi kapcsolatokat (elsősorban kortársak, másodsorban tanárok) és érzelmi biztonságot tükrözi, az iskolarendszer teljesítményéről, az oktatás szakmai színvonaláról nem ad információt. Az iskola iránti attitűd kedvezőbbé válását is a jobb minőségű emberi kapcsolatokkal magyarázzák a diákok, a középiskolások elsősorban az egyre javuló tanári bánásmódot említik meg, bár a kisebbeknél, egy lakótelepi iskolában kifejezetten sok kritika érte a tanárok jó részét, éppen ennek az ellenkezője miatt.

A tanulók által említett tényezőknél túl előfordulhat, hogy a most iskolába járó generációknak a korábbiakhoz képest fontosabb a jó benyomáskeltés (az ő iskolája menő, jó hely). Az is lehet, hogy az iskoláról való döntés alapjául szolgáló viszonyítási pontok megváltoztak (pl. a diákok otthon magányosabbak). Ezzel összhangban úgy tűnik, hogy az iskola olyan kiemelt szintér, amely képes kompenzálni a fiatalok egyre intenzívebb bevonódását a digitális közösségekbe. Egyéb eredményeink is arra utalnak, hogy a magyar iskolások a személyes kapcsolatokat egyértelműen preferálják az online élménymegosztással szemben (Várnai, 2024). Komolyan kell vennünk azt a lehetőséget is, hogy az iskola iránti attitűd kedvezőbbé válása a covid időszak utáni fellélegzés eredménye. Fontos megállapítás a tétellel kapcsolatban, hogy a válaszopciókban szereplő megfogalmazások (pl. „kicsit szeretem az iskolámat”) furcsának tűnnek a tanulók számára, a szeretet helyett a kedvelés kifejezés véleményük szerint adekvátabb.

Az iskolai feladatokkal kapcsolatos nyomásra vonatkozó kérdés jól érthető, és könnyen megválaszolható a diákok számára. Ugyanakkor, általában, a diákok iskolai nyomás alatt a társas történések okozta vagy a jövőkép bizonytalansága miatti stresszt is érzik, ezért a kérdés megfogalmazását azzal lehetne kiegészíteni, ha az iskolai feladatokra néhány konkrét példát írnánk (dolgozat, beadandó stb.). A nyomasztó feladatokkal kapcsolatban a gimnáziumba járó diákok teszik a legtöbb és legárnyaltabb megjegyzéseket. Leghangsúlyosabban a kiszámíthatatlanságra panaszkodnak, és úgy tűnik, a Kréta rendszer következetes használatát

támogatnák. Nyilvánvaló, hogy az iskolai stressz a magasabb teljesítményt elváró, továbbtanulásra felkészítő iskolákban elsősorban a feladatokhoz, értékeléshez kapcsolódik, míg az ilyen szempontból nem kiemelt intézményekben általánosabb jelentése van az iskolai élet több területére is.

A tanári támogatásra vonatkozó eredeti válaszok alapján világos, hogy az ötödikes diákok a tanári támogatást főként érzelmi és védelmi oldalról érzékelik, és számukra a közvetlen segítség és biztonság a legfontosabb. A hetedikesek már több szempontot említenek: az igazságosságot, a kommunikáció minőségét, a bizalmat és a tanári bánásmód egyenlőségét. Az idősebb és gimnáziumba járó diákok a tanulás segítését is a jó tanár tulajdonságának tekintik, és megfogalmazzák egy partneri viszony szükségességét. Összességében úgy tűnik, hogy a valódi érzelmi viszonyulást az a tétel fejezi ki, hogy „A tanáraim törődnek velem”, az elfogadásra, bizalomra vonatkozó két tétel nem egyértelmű (ha a diák nem teljesen mutatja meg magát, akkor az elfogadás nem értelmezhető, illetve a bizalom nagyon általános értelmű lehet). Továbbá ennél a kérdésnél a legnyilvánvalóbbak az életkori, érettségibeli különbségek: idővel a gyerekek egyre komplexebb és árnyaltabb képet alkotnak a tanáraikról.

A nemi különbségek tekintetében kiemeljük, hogy bár a diákok arról számolnak be, hogy tanáraik a lányokkal kedvesebben bánnak, pont a lányok érzik alacsonyabbnak a tanári támogatást. Elképzelhető, a lányok, illetve az idősebb diákok kritikusabbak lehetnek a (többségében női) tanárok társas viselkedésének megítélése során, míg egy fiú már sokkal kevesebb támogatást is magasnak értékel. Módszertani szempontból nehézséget okoz a diákoknak, hogy átlagolják a tanáraikról szerzett benyomásait, és egy-egy rosszabb tapasztalat ne befolyásolja a teljes tanári karról alkotott ítéletüket. A tanári támogatás skála jelenlegi formája mellett a jövőben érdemes lenne olyan megfogalmazású kérdéseket is tesztelni, amik jobban elkülönítik a tanárok pozitív értékelését általában, és a tőlük kapott személyes támogatást, törődést.

Osztályközösség, barátok megítélésében is tapasztalhatunk életkorfüggő elemeket. Ismert, hogy az ötödik évfolyam az iskolai bántalmazás szempontjából megkülönböztetett időszak, és ez a diákok beszámolóiban is nagyon hangsúlyosan megjelenik. Ebben az évfolyamban hangzik el a legtöbb utalás a kirekesztésre, bántalmazásra, klikkesedésre. Úgy tűnik, hogy az osztálytársak skála jelenlegi formájában inkább a pozitív osztálylégkört (milyen jó ez az osztály), kevésbé az osztálytársaktól érkező támogatást méri. A diákok maguk is megfogalmazták, hogy kicsit más az, hogy mennyire segítőkészek társaik általában vagy kifejezetten az irányukban.

Az (MSPSS) kortárs alskála alkalmas a barátoktól kapott érzelmi támogatás mérésére, valójában arra kérdez rá, hogy vannak-e olyan barátai a diáknak, akikkel meg meri osztani érzéseit, problémáit és mellette állnak, ha baj van. A skála rendkívül magas reliabilitás mutatója ($Cr\text{-}alfa=0.92$) jelzi, hogy az érzelmi támogatást talán egy globális tétellel is meg lehetne ragadni, és ki lehetnek egészíteni más aspektusokkal is.

A fókuszcsoportos beszélgetések számos életkori különbséget tükröznek. A fiatalabbak, főleg az ötödik évfolyamosok érzelmileg impulzívabbak, szókimondóbbak, a nyomasztó érzéseiket gyakran erősebb, drámaibb nyelven fejezik ki. Ezzel szemben az idősebb diákok

összeszedettebb, reflektáltabb válaszokat adnak, árnyaltabban beszélnek a jelenségekről. Hasonló életkori különbség, hogy a fiatalabbaknál az iskolai élmények nagyon konkrét dolgokhoz kötődnek, tantárgyakat inkább érzelmileg ítélik meg és jellemző rájuk az intenzív negatív megélés (kivételezés, igazságtalanság, erőszakos helyzetek az iskolában). Már hetedik évfolyamtól kezdve igaz és a szakközépiskolában is tapasztalható, hogy a diákok komplexebb képet adnak: különválasztják az iskolai közösséget, tananyag mennyiségét, tanári viselkedést. Szintén idősebb korban jellemző, hogy a stresszről, mint az életet általánosan átszövő jelenségről gondolkodnak. A tanulók életkora és ezzel együtt a kognitív, érzelmi és szociális fejlettsége meghatározta azt, hogyan lehetett bevonni a diákokat a vizsgálatba, milyen típusú kérdéseket lehetett feltenni, és melyek hozták elő a legrelevánsabb válaszokat. A jelen adatfelvételben a szakközépiskolás és a gimnáziumba járó diákok csoportjai között tartalmilag nem tapasztaltunk nagyobb különbségeket, inkább a megfogalmazás, a diákok magabiztos fellépése, a kommunikációs stílus tekintetében voltak eltérések.

Konkrét módszertani javaslatok:

- Az iskola kedvelése kérdésnél a válaszkategóriák megfogalmazásában a „szeretem” kifejezés helyett a „kedvelem” kifejezés szerepeltetése.
- Az iskolai feladatokkal kapcsolatos nyomásnál konkrét példák szerepeltetése zárójelben.
- A tanári támogatás skála továbbfejlesztése, új lehetséges tételek kidolgozása, a jelenlegi tételek pszichometriai szempontú áttekintése.
- Az osztálytársak skála jelenlegi formájában megfelelő, de inkább a pozitív osztálylétkör, mint a támogatás mutatója.
- A kortárs támogatás skála jelenlegi formájában jól mér, tesztelhető egy esetleges globális tétel változata.

A fentebb megfogalmazott, a fókuszcsoportos interjúk során felmerülő változtatási javaslatok bevezetése azonban további kérdéseket is felvet. Ahogy korábban említettük, a kérdések többsége már több adatfelvétel alkalmával is szerepelt a hazai és nemzetközi kérdőívekben. Valamennyi iskolai tétel és a kortárs támogatás skála is kötelezően lekérdendő, vagyis mindenképpen szerepelnie kell a kérdések között. A tételek bármilyen megváltoztatása tehát csak a nemzetközi kutatócsoport jóváhagyása után lehetséges, ami többlépcsős szakmai folyamat. Itt nemcsak részletes szakmai indoklás szükséges, de a változtatásoknak valamennyi résztvevő nemzet szempontjából relevánsnak, kulturálisan megfelelőnek kell lennie. Amennyiben változtatás, módosítás történik, és a kérdés már nem ugyanaz, nem lehet majd összevetni a korábbi eredményekkel, az időbeli trendek ilyen módon elvesznek.

A tanulmány a K 139265 számú projekt keretében az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a K_21 „OTKA” pályázati program finanszírozásában jelent meg.

IRODALOM

1. Badura P, Eriksson C, García-Moya I, Löfstedt P, Melkumova M, Sotiroska K et al. (2024). A focus on adolescent social contexts in Europe, central Asia and Canada. Health Behaviour in School-aged Children international report from the 2021/2022 survey. Volume 7. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2024. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
2. Cavanaugh AM, Buehler C (2016) Adolescent loneliness and social anxiety: The role of multiple sources of support. *Journal of Social and Personal Relationships* 33(2): 149- 170.
3. Cosma A, Stevens G, Martin G, Duinhof EL, Walsh SD, García-Moya I, Költo A, Gobina I, Canale N, Catunda C, Inchley J, & de Looze M (2020) Cross-national time trends in adolescent mental well-being from 2002 to 2018 and the explanatory role of schoolwork pressure. *Journal of Adolescent Health* 66: S50-S58.
4. Espinoza G, Gillen-O'Neel C, Gonzales NA, Fuligni AJ (2014) Friend affiliations and school adjustment among Mexican American adolescents: The moderating role of peer and parent support. *Journal of Youth and Adolescence* 43(12): 1969-1981.
5. García-Moya I, Brooks F, Morgan A & Moreno C. (2015) Subjective well-being in adolescence and teacher connectedness. A health asset analysis. *Health Education Journal* 74(6): 641-654.
6. Joyce HD, Early TJ. (2014) The impact of school connectedness and teacher support on depressive symptoms in adolescents: A multilevel analysis. *Children and Youth Services Review* 39: 101-107.
7. Inchley J, Currie D, Piper A, Jåstad A, Cosma A, Nic Gabhainn S & Samdal O (Eds.) (2021/22) Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study Protocol: Background, Methodology, mandatory questions and optional packages for the 2021/22 survey. MRC/CSO Social and Public Health Sciences Unit, The University of Glasgow.
8. McCarty CA, Rhew IC, Murowchick E, McCauley E & Vander Stoep A. (2012) Emotional health predictors of substance use initiation during middle school. *Psychology of Addictive Behaviors* 26(2): 351-357.
9. Ottova V, Erhart M, Vollebergh W, Kokonyei G, Morgan A, Gobina I, Jericek H, Cavallo F, Valimaa R, Gaspar de Matos M, Gaspar T, Schnohr CW, Ravens-Sieberer U, and the Positive Health Focus Group. (2012) The Role of Individual- and Macro-Level Social Determinants on Young Adolescents' Psychosomatic Complaints. *Journal of Early Adolescence* 32(1): 126-158.
10. Rossen FV, Lucassen MF, Fleming TM, Sheridan J, Denny SJ. (2016) Adolescent gambling behaviour, a single latent construct and indicators of risk: findings from a national survey of New Zealand high school students. *Asian Journal of Gambling Issues and Public Health* 6(1): 7.
11. Sebestyén, E., Németh Á., Kocsis N.(2024) A szocializáció színterei. In: Németh, Á. (szerk) (2024). *Iskoláskorúak Egészségmagatartása 2022*, L'Harmattan, Budapest, . 49-72.
12. Samdal O, Wold B, & Torsheim T. (1998b) Rationale for school items: The relationship between students' perception of school and their reported health and quality of life. In: Currie C (eds). *Health Behaviour in School-aged Children. Research protocol for the 1997-98 Survey*.

13. Torsheim T, Wold B. (2001a) School-related stress, support, and subjective health complaints among early adolescents: a multilevel approach. *Journal of Adolescence* 24(6): 701-713.
14. Torsheim T, Wold B. (2001b) School-Related Stress, School Support, and Somatic Complaints: A General Population Study. *Journal of Adolescent Research* 16(3):293- 303.
15. Várnai, D. (2024) Kortárskapcsolatok. In: Németh, Á. (szerk) (2024). *Iskoláskorúak Egészségmagatartása 2022*, L'Harmattan, Budapest, 73-94.
16. Vitoroulis I, Schneider BH, Vasquez CC, de Toro MDPS, Gonzáles YS (2012) Perceived parental and peer support in relation to Canadian, Cuban, and Spanish adolescents' valuing of academics and intrinsic academic motivation. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 43(5): 704-722.
17. Vogel M, Rees CE, McCuddy T, Carson DC. (2015) The highs that bind: school context, social status and marijuana use. *Journal of Youth and Adolescence* 44(5): 1153-1164.

MELLÉKLETEK

1. számú: MELLÉKLET: A HBSC kérdőív kérdései

A KÖVETKEZŐKBEN AZ ISKOLÁDRÓL TESZÜNK FEL NÉHÁNY KÉRDÉST.

Hogyan érzel az iskolád iránt? Szereted az iskoládat?

- 1
☐ Nagyon szeretem
- 2
☐ Egy kicsit szeretem
- 3
☐ Nem nagyon szeretem
- 4
☐ Egyáltalán nem szeretem

Mennyire nyomasztanak téged az iskolai feladatok?

- 1
☐ Egyáltalán nem
- 2
☐ Egy kicsit
- 3
☐ Eléggé
- 4
☐ Nagyon

A következő állítások a tanáraidra vonatkoznak. Kérjük, jelöld meg, mennyire értesz egyet velük!

	1)	2)	3)	4)	5)
(Minden sorban egy választ adjál!)	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Részen egyetértek, részben nem	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet
1. Tanárim elfogadnak olyanak, amilyen vagyok.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Tanárim személy szerint törődnek velem.	☐	☐	☐	☐	☐

2. számú: MELLÉKLET: A fókuszcsoporthoz interjúk javasolt kérdései

1. Az iskola kedvelése

- **Hogyan érezték az iskolátok iránt? Mennyire szeretitek az iskolátokat?**
- **Mi befolyásolja legjobban, hogy szereted-e az iskoládat** (segítő kérdés: Az iskola milyen jellemzői, szereplői, tulajdonságai játszanak ebben szerepet?). Mi jut eszedbe először, amikor az iskolára gondolsz? Ha szereted/nem szereted az iskoládat, miért szereted/nem szereted? Min kellene változtatni, hogy jobban szeresd az iskoládat: *pl. tantárgyak, követelmények, tanárok (egy-egy tanár), osztályközösség, egy-egy osztálytárs, iskola épülete/udvar, iskolai programok, iskola hírneve...*
- Mennyire fontos nektek az iskola?
- **Magyarországon egyre többen van azok a tanulók, akik azt mondják, hogy nagyon szeretik az iskolájukat. Szerintetek miért van ez így?** Mit jelent ez: *egyre jobbak az iskolák, vagy egyre rosszabb a diákok élete otthon, vagy egyre kisebbek az elvárások...*?
- Mennyiben fedi a „Szereted-e az iskolád” a „Hány csillagot adnál az iskoládnak” kérdést?
- **Mennyire értetek egyet az alábbi állításokkal: azt, hogy szeret-e valaki iskolába járni az befolyásolja jobban,**
 - **hogy milyen érzésekkel indul az iskolába vs. hogy milyennel jön ki?**
 - **hogy mennyire menne át egy másik iskolába vs. hogy mennyire érzi jól magát?**
 - **hogy vannak-e rossz élményei vs. hogy túlsúlyban vannak-e a pozitív dolgok a negatívokkal szemben?**
- **Másként válaszolnátok arra a kérdésre, hogy „Mennyire szereted az iskoládat,” és „Mennyire vagy elégedett az iskoláddal?”**

2. Az iskolai feladatokkal kapcsolatos stressz

- **Mit jelent számodra az, hogy nyomasztó egy iskolai feladat?** (*pl. Izgulok, ideges vagyok, rossz érzéseim vannak*)
- **Mennyire nyomasztanak titeket az iskolai feladatok?**
- **Mit tükröz, ha egy iskolai feladat nyomasztó** (**pl.:** túl sok feladat van/ túl nehéz feladat/ túl unalmas feladat van/ fontos hogy jól sikerüljön (*pl. továbbtanulás miatt*)/ diáknak nincs önbizalma, aggódik, hogy nem fog neki sikerülni/ a tanár szívatni akarja a diákokat és nem bíztatja őket/ a szülőknek nagyok az elvárásai).
- **Melyik évfolyamokon nyomasztóak leginkább az iskolai feladatok?**
- **Attól még, hogy szeretitek az iskolát, lehet nyomasztó is? Miért van ez?**

- **Mi tud még nyomasztó lenni az iskolában a feladatokon kívül? Fel tudtok sorolni néhány dolgot nekünk?**
- Inkább az iskolát jellemzi, ha a diákok nyomasztónak ítélik az iskolai feladatokat, vagy az oda járó diákokat?
- Milyen egy olyan fiú/lány akit nyomasztanak/nem nyomasztanak az iskolai feladatok? *(pl. milyen tanuló, mennyit tanul, milyen a kapcsolata a tanárokkal, diáktársaival, szüleivel...)*
- Milyen az olyan iskolát, ahol a diákokat nyomasztják/nem nyomasztják az iskolai feladatok?
- **Vajon miért vannak egyre többen azok a diákok, akik nyomasztónak tartják az iskolai feladatokat?** Pl. *Mi változik: a feladatok mennyisége, nehézsége, a diákok teherbírása, a jó teljesítmény fontossága, a szorongásra való hajlam?*
- Hogyan lehet ezeket a rossz érzéseket legyőzni? Mondjatok néhány ilyen!

3. A tanárok észlelt támogatása

Általában gondoljanak a tanárookra (ne konkrétan egy-egy tanárra).

- **Támogatás: Milyen támogató tanár? Honnan lehet tudni, hogy egy tanár támogató? Mi a támogatás ellentéte?** Milyen az, amikor egy tanár egyáltalán NEM támogató?
- **Törődés: Miből érzitek, ha egy tanárotok törődik veletek?** Mi a törődés ellentéte?
- **Bizalom: Mit jelent az, hogy megbízik egy tanárban?** Mitől függ, hogy megbízik-e egy tanárban? Mikor nem lehet megbízni egy tanárban?
- **Ki a jó tanár?**
- **Nézzétek meg, hogyan válaszoltak a tanárok kérdésre. Mi alapján alkottatok ítéletet?** Ha a tanárok között nagy különbségek vannak, akkor hogy alkottok egy darab „tanárok” értékelést (pl. átlagoltál, vagy egy kiemelkedő élmény alapján döntöttél. Ha átlagoltál, azt mi alapján tetted.)?
- **Mi a különbség a tanár-diák viszonyban fiúk és lányok között?** (pl. a fiúkkal vagy a lányokkal szemben kevésbé megértőek, támogatók a tanárok?)

4. Az osztálytársak észlelt támogatása

- **Mennyire szívesen van együtt az osztályotok? Mennyire összetartó az osztályotok? Mi a jele annak, hogy szívesen vannak együtt?**
- **Mit jelent az, hogy elfogadnak az osztálytársaid?** Lehet olyan, hogy elfogadnak, de nem segítőkészek?
- **Előfordul-e hogy valaki nehezebben tud beilleszkedni egy osztályba, aki kicsit más, mint a többiek? Vannak-e klikkek, akik szívesebben vannak egymással, mint másokkal az osztályban? Hogyan hat ez az osztályotokra?**
- **Jobban tetszenének-e a következő kérdések, illetve jobban kifejezik-e az osztálytársakhoz való viszonyt?**
 - Szívesen töltöm az időmet az osztálytársaimmal.

- Merek önmagam lenni az osztálytársaim között.
- Nem félek attól, hogy kinevetnek az osztálytársaim, ha hibázom.
- Számíthatok az osztálytársaimra, ha segítségre van szükségem.
- Mennyire fontos az osztálytársaitoknak/az osztályotokban a tanulás, az iskolai feladatok? Miből tudható/látható ez? Ebben mennyire érzed magad hasonlóknak hozzájuk? Mennyire hasonlítjátok össze az iskolai eredményeiteket?
- Mennyiben változtatna a kérdéseken, ha benne lenne a „velem” szó is? Szerintetek mit jelent, ha egy diákot az osztálytársai érzelmileg támogatnak? Hogy viselkednek vele?

5. Kortárs támogatás

- **Van-e barátotok van az osztályotokban? Hány barátotok van az osztályban?**
- **Van-e barátotok az iskolában? És az iskolán kívül? Ők honnan barátotok?**
- **Mi a különbözteti meg szerintetek az osztálytársat és a barátot? Soroljátok fel néhány ilyen!**
- **Mit gondoltok: egy barát vagy kevés barát is meg tud adni mindent, vagy minél több barátod van, annál jobb? Milyen egy támogató jó barát? Hogy tudják támogatni egymást a barátok?**
- Mennyire állnak mellettetek a barátaitok, ha rosszul mennek a dolgok vagy ha segítségre van szükségetek? Mitől függ ez? Honnan tudod, mikor fordulhatsz ezekkel hozzájuk?
- Mennyire tudjátok a barátaitokkal megosztani a problémáitokat, bánatokat, vagy éppen az örömtöket? Mitől függ ez? Honnan tudod, mikor fordulhatsz ezekkel hozzájuk?
- Mennyire fontos a barátaitoknak a tanulás, az iskolai feladatok? Ebben mennyire érzed magad hasonlóknak hozzájuk? Mennyire szoktátok összehasonlítani az iskolai eredményeiteket?

3. számú: MELLÉKLET: A tanulók válaszai fókuszcsoportonként

Általános Iskola 5. osztály

Eredeti kérdés	Fókuszcsoporthoz tartozó kérdések	Résztevők válaszai
Hogyan érzed az iskolád iránt?	Hogyan érzed magad az iskolában? Mitől függ, hogy szereted-e az iskolát? Milyen az osztályfőnök? Milyenek a gyerekek? Beszedik-e a telefont? Milyenek a tanárok?	• „Attól függ, milyen hazamenni.” • „Vannak jó tanárok, de egy rossz tanár rányomja a bélyegét.” • „Akik közösítenek, az nem jó.” • „Sok primitív van a világban.” • „Beszedik-e a telefont?” „Cigányok jelenléte.” • „Öltözködés.” • „Bicska, fű, cigi.”
Mennyire nyomasztó az iskola?	Mit jelent az, hogy nyomasztó? Mennyire nyomasztanak a tantárgyak? Melyik év volt a legnehezebb? Mi más nyomasztó az iskolában? Miért van egyre több gyerek, aki szerint nyomasztó az iskola?	• „Matek az nyomasztó.” „Elfáradunk, többet kell figyelni.” • „Van az az érzés, hogy sírni tudnék.” • „Túl sok lecke.” • „Nyáron bent kell lenni, meleg van.” • „Telefon.” • „Túl sok lecke.” • „A sulis nyomasztó, de szeretik.” • „Elcseszett ez a világ.” „Matek.” • „Nem rúgják ki azokat, akik rosszat tesznek (pl. cigi, verekedés).” • „Cigit nem lehet, de verekedés igen.” „Bicskát sem vesznek el.” • „Telefon büntetés, ha nem adod le.”

Tanárok támogatása	Milyen a támogató tanár? Ki a jó tanár? Milyen a nem támogató tanár? Hogyan bánnak a tanárok fiúkkal és lányokkal?	• „Jobb jegyet ad.” „Felkészít a dolgozatra.” „Biztat.” • „Nem nagyszájú, nem parancsolgat.” • „Megbízol benne.” • „Megvéd konfliktus esetén.” • „Leül beszélgetni.” „Kedves, mosolyog, elmagyarázza a tananyagot, segít.” • „Nem jó tanár: nagyszájú, kritizál, gúnyolódik.” • „A fiúkat kikergetik az osztályból.” • „A lányokra csak rászólnak.” • „Általában a lányoknak adják meg az igazságot.”
Osztálytársak támogatása	Összetartó, támogató az osztályotok? Mikor jobb az osztály? Vannak klikkek?	• „Nem összetartó.” • „Beárujuk, gyűlöljük egymást.” • „Jobb témahéten, kiránduláson, más helyen.” • „Vannak klikkek, akik elítélnék, pl. dagadt, sovány, csúnya, kurva, smink.”
Kortársak támogatás	Van barátod? Mit jelent a baráti támogatás? Ki a jó barát? Kevesebb barát is elég, vagy jó, ha több barátod van?	• „Mindenkinek van barátja.” • „Iskolán kívül is vannak barátok.” • „Kevés barát is elég.” „Nem kell sok barát, mert megsértődnek.” „Kedvesek, ha rossz egy dögája.” „Megvigasztal.” • „Együtt hülyéskedünk.” • „Lányok beképzelték.”

Általános Iskola 7. osztály

Eredeti kérdés	Fókuszcsoport kérdések	Résztevők válaszai
----------------	------------------------	--------------------

Hogyan érzel az iskolád iránt?	Hogyan érezték az iskolával kapcsolatban? Mit befolyásol? Miért igen/nem? Milyen érzéssel jössz be az iskolába? Mit számít jobban – bejönni vagy hazamenni? Milyen érzés másik iskolába kerülni? Mikor szereted legjobban az iskolát?	• „Kicsit, egyáltalán, vagy nem nagyon.” • „Attól függ, milyenek a tanárok, a közösség, IQ szint.” • „Ha nem kötögetnek, nem röhögnek ki.” • „Fontosabb, hogy milyen érzéssel megyek ki.” • „Ha bántottak, nem szeretsz jönni másnap.” • „Ha matek az első óra – az nem jó.” „Tesi – nem jó.” • „Átlépés érzéssel is összefügg.”
Mennyire nyomasztó az iskola?	Mennyire nyomasztanak az iskolai dolgok? Mitől nyomasztó egy feladat? Melyik évfolyam volt a legnehezebb? Miért lehet nyomasztó az iskola, ha szereted? Vannak-e tanári kivételezések? Miért nehezebb most, mint régen? Mennyire fontos a jó jegy?	• „Órától, tanártól függ.” „Sok az elvárás, nem érted, kevés az idő, sok feladat.” • „Stressz körforgás.” • „Ötödik.” • „Új osztályfőnök, más tantárgyak.” • „Töri, irodalom.” • „Negyedikben még kegyelmeznek.” • „Igen, mert az osztály miatt szeretem.” • „Igen, pozitívan/negatívan.” „Tanároknak van kedvencük.” • „Tanárok miatt.” „Direkt megnehezítik.” „Nincs elég magyarázat.” „Matek nem érthető.” • Témahetek, kirándulás jó volt.” • „Élmények összehoznak.” • „A jó jegy semennyire nem fontos, csak az év végi”
Tanári támogatás	Milyen a támogató tanár? Mit jelent a bizalom tanár iránt? Milyen a törődő tanár? Ki a jó tanár? Vannak különbségek fiú-lány bánásmódban?	• „Nem kivételez.” „Meghallgat.” • „Őszintén elmondhatok mindent.” • „Elmondhatsz bármit, nem ítélkezik.” • „Odafigyel, külön időt szán, segít háziban, dolgozatban.” • „Segítőkész, kedves, meghallgat, egységes bánásmód.” • „Lányokkal kedvesebbek.” • „Fiúkkal keményebbek.”

Osztálytársak támogatása	Milyen a közösség? Mikor tart össze az osztály? Mennyire elfogadó az osztály?	• „Nem mindig szívesen.” „Idegesítőek lehetnek.” „Hangulattól függ.” • „Ha közös cél van – pl. tanárt kiidegelni.” • „Kritizálnak, ha más vagy (pl. ázsiai).” • „Klikkek, kibeszélés,”
Kortársak támogatás	Van barátod? Hol? Mit jelent barátnak lenni? Hol ismerkedtek? Hogyan támogatnak a barátok? Kevés vagy sok barát a jobb?	• „Van, osztályban is, de inkább iskolán kívül • „Tudja az élet történeted, megbízható, nem használ ki.” „Testvérként szeret.” • „Edzés, régi sulis, tábor, utca.” • „Edzés, régi sulis, tábor, utca.” • „Kevés is elég – fontosabb a minőség.” „Sok → összeveszés.”

Gimnázium 9. osztály

Eredeti kérdés	Fókuszcsoporthoz kérdések	Részvevők válaszai
Hogyan érzed az iskolát?	Hogyan érzed magad az iskolában? Mitől függ, hogy szereted-e az iskolát? Milyen az osztályfőnök? Milyenek a gyerekek? Beszedik-e a telefont? Milyenek a tanárok?	• nincs viszonyítási alap • semleges az iskolával, passzív elszorodó, nincs kötődése hozzá • közösség befolyásolja legjobban, kicsit a tanárok is, a rendszertől is függ • az is számít, hogy az iskola milyen messze van, nem mindegy, hogy valaki átjön a szomszédból vagy óráig utazik, közelség számít • ha messzebb vagy, másképp kötődik hozzá • érzelmileg kötődik a többiekhez, de azért van itt, mert kötelező, a szeretetben a kölcsönösség is benne van, jobb lenne az, hogy kedvelem • elégedettség: lehet olyan, hogy szeretem, de nem vagyok elégedett vele • közösség, barátok, tanárok kedvessége vagy gyermekszerepe, az itt töltött idő mennyisége és milyensége • iskolarendszer, hogy van kialakítva egy szabályrendszer, ami védi a diákokat, de ezeket mindenki másképp értelmezi • Krétába sok mindent nem írnak le,

		• növekedett a tananyag mennyisége, közösséghez kötődnek jobban, sokat vannak együtt az iskolában, egyre kedvesebb tanárok vannak, tudják, hogy a tanulók szoronganak, szeretettel bánnak velük, nem csesztetik őket • tanárhiány miatt csökkenni fog az iskolát szeretők aránya, mert kevesebb tanár lesz és csak a hülyék maradnak, covid után többen mondhatták, hogy szeretik az iskolát. Nem többen szeretik, hanem csak kevésbé utálják. • Öt fokú skálából nehéz eldönteni, talán kellene még opció
Mennyire nyomasztó az iskola?	Mit jelent az, hogy nyomasztó? Mennyire nyomasztanak a tantárgyak? Melyik év volt a legnehezebb? Mi más nyomasztó az iskolában? Miért van egyre több gyerek, aki szerint nyomasztó az iskola?	• „Jó kérdés.” • „Az iskolai feladatokra vonatkozik, de nemcsak arra, hanem egészében az iskolai életre, egy adott óra vagy tanár is lehet nyomasztó, az elvárás vagy környezet – jó, ha a kérdés ezt pontosítja”. • „Magyar rendszerben elég sokat kell tanulni, NAT 2020 egy héten ne legyen több, mint 6-7 dolgozat.” • „Krétát minden tanárnak kellene használnia, meg sem kérdezik, hogy milyen hét lesz, bár van, aki igen és tele rakják a hetet dolgozattal és ha szólnak, azt mondja, hogy ő írta be előbb”. • „A finn oktatási rendszer sokkal jobb.” • „Más az, hogy valaki szeret iskolába járni és más a fair, igazságos oktatási rendszer”. • nem mondják meg, hogy mit fognak kérdezni a dolgozatban, hogy a könyv vagy a ppt lesz, vagy valami jegyzet (papír), szabadidejükben kell összeszedni a szükséges anyagokat, tankönyveket nem használnak, kaotikusak a tartalmak • követelményekkel nem értenek egyet, be kéne tartani a szabályokat, amiket kihirdettek • bizonyos esetben a szülőknek is magasak az elvárásai • az iskolát lehet úgy is szeretni, hogy közben nyomasztó, néha nevetnek is azon, hogy mennyire nyomasztó

		• tanárok is szoktak hisztizni pl. azzal fenyegetik a diákokat, hogy beperelik őket, mert lefényképezték a diát
Tanárok támogatása	Milyen a támogató tanár? Ki a jó tanár? Milyen a nem támogató tanár? Hogyan bánnak a tanárok fiúkkal és lányokkal?	• ezeket a kérdéseket nehéz általánosítani • van olyan tanárunk, akivel heti egy órát vannak csak • van, aki sokat tud róluk • van, aki törődik velük, de nem tud mindenkivel törődni • támogatás/törődés jele ha pl. felkészíti versenyre, óra után ott marad magyarázni valamit, többször elmagyaráz valamit, megengedi, hogy aki hiányzott, később írjon dolgozatot, ha szükség van rá, akkor lehet vele beszélni, • elérhető, sok tanárt nem lehet elérni • a hiányzóknak ad javítási alkalmat • törődés: érzelmi segítség, figyelmesség, segít, ha gond van, a törődés inkább a szülői szeretetre utal, arra használjuk, • a személyes kötődés már nem biztos, hogy jó, a közösséggel kell, hogy törődjön • „Tanár-diák határt nem szabad átlépnie, ez a fiatal tanároknak”.
Osztálytársak támogatása	Összetartó, támogató az osztályotok? Mikor jobb az osztály? Vannak klikkek?	• „Van az osztályukban kívülálló.” • „Azok a barátok, akivel az iskolán kívül is találkoznak, azokkal szorosabb a kapcsolat, az egyik osztályban nagyon sokan találkoznak osztályon kívül”. • „Vannak klikkek, akik nem jönnek ki egymással, vannak osztálytársak, akikkel nincsenek rosszban, de nincs köztük különösebben jó kapcsolat sem vagy nem is jönnek ki jól egymással”. • „A kérdés egy teljes osztályra, 30 emberre nehezen értelmezhető”. • „Az sem világos, hogy magadat is bele kell-e venni a csoportba vagy sem”.

		• „Az elfogadás azt jelenti, hogy nem szekálnak, pedig valamilyen viselkedést nem díjaznak, valami nem tetszik neki, de nem szólnak érte.” • „Ha nem törődnek vele, az már elfogadás, nem kell mindenkit szeretni az osztályban.”
Kortársak támogatás	Van barátod? Mit jelent a baráti támogatás? Ki a jó barát? Kevesebb barát is elég, vagy jó, ha több barátod van?	• „Osztályban van sok barát, az iskolában is.” • „Akad pl. régi osztályban, edzésen, egyesületben.” • „Aki nem szereti magát, annak mindegy hány barátja van.” • „Nem kell sok barát, de azok jók legyenek”. • „Népszerűség és barátság nem ugyanaz”. • „Ha nem jön ki az osztálytársaival, azt nem lehet pótolni, de azért számít neki is, hogy van-e barátja.”

Gimnázium 11. osztály

Eredeti kérdés	Fókuszcsoport kérdések	Résztevők válaszai
Hogyan érzel az iskolád iránt?	Hogyan érzed magad az iskolában? Mitől függ, hogy szereted-e az iskolát? Milyen az osztályfőnök? Milyenek a gyerekek? Milyenek a tanárok?	• „Senki nem mond olyat, hogy szeret iskolába járni.” • „A közösség ebben a legfontosabb szempont, az emberek: az osztálytársak és a tanárok, a tanítás menete is benne van ebben, hogy hogy érzi magát nap, mint nap, ami ezektől független”. • „Lehetne rosszabb is, másik iskolájában például nem lehetett a tanárokkal jól beszélgetni”. • „A közösség az első szempont.” • „Sokan nem gondolják át, nem merik az igazságot mondani.” • „Tanárok jobban tanítanak, kisebb az elvárás, a közösségek egyre jobbak, kevesebb a büzgetés, persze mindez a szülőtől is függ”. • „A közösség erősebb.” • „Kezd kikopni a rendszerváltás előtti tanári kar, tanárok hozzáállása sokat változott, igyekeznek megérteni a gyerekeket, igényeikhez igazodni.”

		• „A tanárokat jobban érdekli a diákok sajátosságai, társak a tanárok.” • „A diákok is rájönnek arra, hogy a tanárok jót akarnak, a nehéz helyzet összekovácsolja őket.” • „A színvonal romlik Magyarországon, mindenki jobban megbecsüli a tanárokat”. • „Ha az elégedettség lenne a kérdés, a fókusz átmenne a tanításra és az állapotokra, pl. épület, eszköz, körülmények.”
Mennyire nyomasztó az iskola?	Mit jelent az, hogy nyomasztó? Mennyire nyomasztanak a tantárgyak? Melyik év volt a legnehezebb? Mi más nyomasztó az iskolában? Miért van egyre több gyerek, aki szerint nyomasztó az iskola?	• „Kihat mindenre, nem tud aludni, fizikai és mentális életre is kihat, éjszaka is felkel, benne van az a stressz, hogy valamit el kell intézni.” • „Olyan nincs, hogy semmit nem kell csinálni, pedig fiatalok és szükségük lenne a szabadidőre, szeretné úgy érezni, hogy semmit nem kell csinálni.” • „Néha iskolán kívül is a feladatokról beszélünk, mindig elmarad a megkönnyebbülés.” • „Sok dolgozatot írunk, néha hetente 6-7 alkalommal is, tanárok is stresszelnek emiatt”. • „Látjuk a jegyeinket a Krétában, ez nyomasztó:” • „Stresszt vált ki nemcsak a dolgozat, hanem minden, amire jegyet lehet kapni.” • „Rendszerezsek a dolgozatok és a tanárok sokszor nem mondják meg pontosan miből lesz, vagy nem is abból lesz, amit mondtak, a követelmények sokszor nem pontosak.” • a stressz motiváló is lehet • az is nyomasztó, hogy olykor nem látják át a dolgokat, nem tud, mit mikorra kell beadni, nem világos a határidő, a Krétába ráadásul sok mindent nem írnak be • nemcsak a rossz jegy miatt aggódnak, hanem, hogy a tanár mit fog majd róluk gondolni • a rengeteg anyaggal az a probléma, hogy aznapra tudja, és ha akkor nem írják meg, akkor kiesik a fejéből az egész és újra kell tanulni

		• a tanuláskor fontos priorizálni, meg kell tanulni, mire tegyék a hangsúlyt, mert a tanulási idő a családdal, alvással töltött időből megy el • villamoson is át kell nézni a tananyagot, nincs idő felkészülni • tizenéveseknek az lenne a legfontosabb, hogy találkozzanak a barátaikkal • „Tanártól is függ, hogy valami mennyire nyomasztó, ami nem fog kelleni, arra nem szívesen használja az időt, szóval is az nyomasztó, hogy rosszul tudják használni az időt, felesleges dolgokat kell megcsinálni és ezzel időt veszít, van, amiben nem talál értékes dolgokat”. • „Általában van következménye, ha valamit nem tanul meg vagy nem tud”. • „Előfordulhat, hogy az a stressz forrása, hogy a tanár hangulata labilis, pedig ugyanezt egy diáktól nem fogadják el, nem veszik figyelembe, ha szar napja van, de a tanároknak szabad, ez teljesen egyenlőtlen így.” • attól kell félni, hogy a tanárnak, milyen napja van • a tanárok nem figyelik, hogy milyen más dolgozatok vannak aznapra, nem tudják összehangolni ezeket és úgy csinálnak, mintha csak az ő tantárgyuk lenne • „A szülők nem büntetnek, inkább saját magam felé vannak elvárásaim.” • „Néha mondanak hegyi beszédet”.
Tanárok támogatása	Milyen a támogató tanár? Ki a jó tanár? Milyen a nem támogató tanár? Hogyan bánnak a tanárok fiúkkal és lányokkal?	• „Onnan látszik a törődés, hogy meghallgatja, amit mondok, figyelembe veszi, hajlandó elmagyarázni.” • „Elfogadja a magánéleti dolgokat, nem kérdezet, de dolgozatnál figyelembe veszi”. • „Emberként bánt a diákokkal, alá-fölérendeltségből ki tud lépni”. • „Vitaképes félként tekint ránk, a tisztelet kölcsönös, nem lehet tisztelni alakit, akitől félünk.”

		• „A törődés személyesnek tűnik, a támogatás inkább a tanulmányi eredménnyel kapcsolatos.”
Osztálytársak támogatása	Összetartó, támogató az osztályotok? Mikor jobb az osztály? Vannak klikkek?	• „Elég összetartó az osztályuk, vannak klikkek, de mindenkinek megvannak a maga erősségei, az, ha tudják, hogy ki miben jó, az már az elfogadás jele.” • sok változáson ment keresztül az osztályuk, a tanév vége felé összekovácsolódtak, átalakult a rendszer, számos iskolán kívüli programon is részt vesznek együtt • nincs bullying az osztályban • nem kell szeretni egymást, tudomásul kell venni, hogy van. se nem pozitív, se nem negatív • vannak kis sértések, meg beszólogatás, nehéz eldönteni, hogyan átlagoljon, az alapján dönt, hogy az osztály együtt tud-e maradni, működik-e az osztályközösség, természetes-e valaki számára, hogy a többiekkel van • nem lehet személyek szerint válaszolni, pedig az lenne a korrekt • „Különböző társaságok vannak, ha muszáj, akkor elvannak egymással.” • „A többség elfogadó, akkor egyet ért, ha sokan beszólogatnak, akkor mást jelölnek”. • „Volt olyan, aki nehezen illeszkedett be.”
Kortársak támogatás	Van barátod? Mit jelent a baráti támogatás? Ki a jó barát? Kevesebb barát is elég, vagy jó, ha több barátod van?	• „Az osztályban is van barátunk.” • „Kétféle barát van: a jóbarát és a haver, a jó baráttal bármikor jó együtt lenni, a haverral inkább programoznak együtt, magától nem érdeklődik, nem akar hozzá folyton csatlakozni”. • 3-4 barátja van, főleg osztálytársak • barátság különböző szintjei, vannak csak ismerősök, van sok nem közeli barát is • osztálytársakat jobban ismeri • sok helyről lehet barátokat megismerni pl. tábor vagy internet

Szakközépiskola 9. (orientációs) osztály

Eredeti kérdés	Fókuszcsoport kérdések	Résztevők válaszai
Hogyan érzel az iskolád iránt?	Hogyan érzed magad az iskolában? Mitől függ, hogy szereted-e az iskolát? Milyen az osztályfőnök? Milyenek a gyerekek? Beszedik-e a telefont? Milyenek a tanárok?	• „Van, aki élvezi, van, aki egy kicsit szereti”. • „Ebben a barátok, ismerősök a hangsúlyosak, esetleg az is, hogy milyenek a tanárok, hogyan vannak vele.” • „A mai fiatalok visszahúzódóak lettek, csak az iskolában van társaságuk, emberek nehezebben ismerkednek, már nem lepődnek meg semmin”. • „Én olyan helyről jöttem, ahová rosszabb volt járni, szóval elégedett vagyok.” • „Egyre jobbak a tanárok.” • „Finnországban, Japánban nagyon jó iskolák vannak, jobban tanítanak, de lehet, hogy a közösség jobb.” • „Én nem szeretek járni iskolába, mert ott tanulni kell”. • „Az elégedettség a tanulásra, bánásmódra is utal.” • „Ha valaki szeret iskolába járni, az az osztályra vonatkozik, az elégedettség pedig inkább a tanárokra, tanításra”. • „Én elégedett vagyok, közepesen, az nálam jót jelent.”
Mennyire nyomasztó az iskola?	Mit jelent az, hogy nyomasztó? Mennyire nyomasztanak a tantárgyak? Melyik év volt a legnehezebb? Mi más nyomasztó az iskolában? Miért van egyre több gyerek, aki szerint nyomasztó az iskola?	• „Minden olyan stresszt vált ki, ahol van tét, dolgozat, témazáró”. • „A stressz egyébként jó is lehet.” • a jelei az, ha éjfélig fent van, nem tud elaludni • az is nyomasztó, hogy ne köhögjön, mert akkor betegnek nézik • a feladatok itt nem nehezek egy kicsit sem, néha jó lenne, ha nehezebb lenne, itt nem kapnak jegyet, csak százalékot • „Általánosságban van az életben valami nyomasztó.” • „A határidő is nyomasztó pl. ppt kell beadni.” • „A szülők általában nem nyomasztanak.” • zavarja, ha egyformák a napok, egyszínűséget nem szereti, neki az nyomasztó, ha minden nap

		egyforma, nem történik semmi váratlan, minden ugyanaz • a jövő is nyomasztja kicsit, hogy milyen iskolába fog járni, hol fog tanulni, tartani • arra számítanak, hogy nehezebb lesz jövőre • ha valaki a barátod vicceit szereti, az lehet nyomasztó • ha egy tanár azt mondja, hogy „nem hiszek benned, nem fogsz tudni továbbtanulni” – ez lehet nyomasztó
Tanárok támogatása	Milyen a támogató tanár? Ki a jó tanár? Milyen a nem támogató tanár? Hogyan bánnak a tanárok fiúkkal és lányokkal?	• „Aki szimpatikus, számít, hogy mennyire mosolyog”. • „Észre veszi-e, hogy le vagyok maradva.” • „Szigorú, elfogadó és barátságos”. • Az is számít, hogy mennyire jól magyaráz. Volt, hogy nem értettük, és máshonnan kellett mindent megtanulni.” • törődés: nem hagyja, hogy lemaradjon, a törődés a kedvességet is jelenti, még egyszer elmagyarázza, ennek ellentéte az, ha nem érdekli, mi történt, csak az a lényeg, hogy tanult-e és csak egyszer mondja el • az sem jó, ha túl laza, mert akkor az egész osztály elkallódik • támogatás/törődés más, neki volt full passzív tanára, meg olyan is, aki folyton ijesztgetett valamivel és olyan is, aki hajlandó volt plussz órákat adni
Osztálytársak támogatása	Összetartó, támogató az osztályotok? Mikor jobb az osztály? Vannak klikkek?	• igen, kevesen vagyunk • mindenképpen

Kortársak támogatás	Van barátod? Mit jelent a baráti támogatás? Ki a jó barát? Kevesebb barát is elég, vagy jó, ha több barátod van?	• „Az osztályban van barátom, az iskolában is”. • „Az iskolán kívül is van barátom pl. régi osztálytárs, utazás során találkoztam valakivel”. • „A barátoknak fontos ismérve, hogy vele sokkal többet beszélgetek, meg találkozunk iskolán kívül is.” • „A kevés barát is barát, ha egy ember van, az is oké, lehet, hogy sok ismerős között nem találni az igazit”. • „A jó barát az, akivel szívesen vannak együtt, ad ajándékot, tud valamit rólad, amit más nem, szívesen felhív, közös az érdeklődési körötök, titkot rá lehet bízni, meg lehet beszélni vele dolgokat, kedves, együttérez, úgy telik vele az idő, hogy este lesz, mire észbe kapsz”.
----------------------------	---	--